

ТЕОРИЯ И ИСТОРИЯ ГОСУДАРСТВА И ПРАВА, ФИЛОСОФИЯ ПРАВА

УДК 340.12(477.83/.86)

КОНСЕРВАТИВНА ПРАВОВА ІДЕОЛОГІЯ В ПРОГРАМАХ І ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ ГАЛИЧИНИ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТЬ

Василь ДОВГАНІЧ,
аспірант кафедри теорії та історії держави і права
Університету Короля Данила

АНОТАЦІЯ

Проаналізовано роль політичних партій Галичини у формуванні основних постулатів консервативної правової ідеології. Встановлено, що головним ідеологом і творцем консервативної правової ідеології став політичний і громадський діяч О. Барвінський. Виявлено особливості галицького консерватизму, з виокремленням його основоположних цінностей та принципів, визначено його соціальну базу, обґрунтовано тісний взаємозв'язок із національною ідеєю. Показано форми та методи діяльності суспільно-політичних інститутів християнсько-консервативного спрямування.

Ключові слова: правова ідеологія, О. Барвінський, Католицький русько-народний союз, Східна Галичина.

CONSERVATIVE LEGAL IDEOLOGY IN THE PROGRAMS AND ACTIVITIES OF THE POLITICAL PARTIES OF THE GALICHYNY OF THE END OF THE XIX – THE BEGINNING OF XX CENTURIES

Vasyl DOVHANYCH,
Postgraduate Student at the Department
of Theory and History of State and Law
of King Danilo University

SUMMARY

The article analyzes the role of political parties in Galicia in shaping the basic postulates of conservative legal ideology. It was established that the main ideologue and creator of conservative legal ideology was political and public figure O. Barvinsky. The features of the Galician conservatism are revealed, its main values and principles are outlined, its social base is determined, the close connection with the national idea is substantiated. Shows the forms and methods of activity of political and political institutions of Christian-conservative orientation.

Key words: legal ideology, O. Barvinsky, Catholic Russo-People's Union, Eastern Galicia.

REZUMAT

Este analizat rolul partidelor politice din Galicia în formarea postulatelor de bază ale ideologiei juridice conservatoare. Se stabilește că ideologul principal și creatorul ideologiei juridice conservatoare a fost reprezentantul politic și public O. Barvinsky. Particularitățile conservatorismului din Galicia sunt dezvăluite, cu identificarea valorilor și principiilor de bază, a bazei sale sociale determinate, este relativ apropiată de relația cu ideea națională. Sunt prezentate formele și metodele de activitate ale instituțiilor socio-politice ale tendinței conservatoare creștine.

Cuvinte cheie: ideologie juridică, O. Barvinsky, Uniunea Catolică a Poporului rus, Galicia de Est.

Постановка проблеми. Сучасна політична і правова ситуація в Україні характеризується низкою суперечностей, що проявляється в політичній нестабільності, соціальній напруженості, проблемах із дотриманням законності та правопорядку. На нашу думку, причиною цього є відсутність чітко сформованої правової ідеології, адже правова ідеологія є важливим компонентом правової системи і відображає рівень її сформованості та водночас віддзеркалює національні особливості.

Актуальність теми дослідження. Виразником правової ідеології має бути держава, однак за умов її відсутності правову ідеологію формують різні соціальні суб'єкти, які, виражаючи певні суспільні інтереси, можуть формувати альтернативні ідеологічні концепції, часто суперечні одна

одній. Водночас трансформація правової і політичної систем можлива тільки в умовах змін суспільної свідомості, основним знаряддям чого є правова ідеологія. Елементи правової ідеології є відображенням певних суспільних умов і результатом тривалого генезису. Тому видозміна будь-якого елемента правової ідеології потребує детального розгляду його походження.

Стан дослідження. Сьогодні в багатьох працях, присвячених правовій ідеології, розглядаються теоретико-методологічні проблеми, пов'язані з її визначенням, встановленням структури та функцій, класифікацією. Серед них можна виділити праці М. Кельмана, В. Костицького, М. Недохи. Значна кількість досліджень присвячена різноманітним аспектам консерватизму: у регіональному роз-

різі, щодо персоналії, аналізу ідейних основ. Найбільший внесок у розроблення проблеми зробили А. Кліш, Т. Антошевський, Б. Сохацький. Попри це, сьогодні недостатньо висвітлена ідейно-теоретична основа консервативної правової ідеології Галичини кінця XIX – початку XX ст., специфічні принципи і цінності; не визначено її вплив на політичний і правовий розвиток Галичини.

Мета і завдання статті – розгляд консервативної правової ідеології Галичини кінця XIX – початку XX ст. крізь призму програмних документів і організаційних принципів функціонування суспільно-політичних інститутів християнсько-консервативного спрямування.

Виклад основного матеріалу. Можна виділити такі головні принципи галицької консервативної правової ідеології кінця XIX – початку XX ст.:

- суспільство – це система норм, звичаїв, традицій, інститутів, що сягають корінням в історію;
- наявні правовий і політичний інститути кращі за будь-яку теоретичну схему;
- збереження національних традицій, мови, освіти, закону, прагнення єдності українського народу як пріоритетні орієнтири в суспільно-політичному житті українства;
- орієнтація на державний авторитет, а у даному разі на Австро-Угорську монархію, що відобразилося у виробленні концепції «органічної праці»;
- орієнтація на поступову реалізацію поставлених завдань шляхом здобуття та захисту прав у всіх галузях суспільно-політичного життя;
- приватна власність – гарант особистої свободи і соціального порядку.

Консервативні принципи були притаманні ще політичній діяльності першої української політичної організації Галичини – Головної Руській Раді. Це проявлялося в прагненні до автономії Східної Галичини в межах Австро-Угорщини, що стало елементом протидії намаганням польської шляхти відновити Річ Посполиту, до якої входили б і галицькі землі. Водночас консерватизм галицької інтелігенції порівняно з наддніпрянською був відкритішим для сприйняття нових ідей і вирізнявся національним спрямуванням, що було пов'язано із західноєвропейськими впливами і правовою системою Австро-Угорщини.

Консервативна ідеологія ґрунтувалася на засадах українського історичного легітимізму, визнанні пріоритету державних інтересів над суспільними. Водночас правова ідеологія християнсько-консервативного напрямку відображала потреби й інтереси українського селянства, яке було найбільшим соціальним прошарком у Галичині кінця XIX – початку XX ст.

Християнсько-консервативний рух у Галичині кінця XIX ст. – початку XX ст. був не суто галицьким явищем, а українською формою загальноєвропейського християнсько-суспільного руху, зі своїми характерними особливостями. Як і решта схожих рухів в Європі, він ґрунтувався на соціальній доктрині католицької церкви, енцикліки папи Лева XIII. А його суто галицькою особливістю був яскраво виражений національний характер. Другою особливістю була малочисельність українського християнсько-консервативного руху порівняно з іншими подібними національними рухами. У Галичині з низки причин він не набув значної популярності [7].

Організаційне оформлення християнсько-консервативної течії Галичини відбулося в другій половині 1890-х рр. з ініціативи кардинала Сильвестра Сембратовича. 14 жовтня 1896 р. на довірочних зборах у Львові митрополит разом з Олександром Барвінським і Анатолем Вахнянином, заснували нову політичну структуру Католицький русько-народний союз (далі – КРНС). У параграфі другому її статуту говорилося: «Ціллю товариства є дбати про релігійно-мораль-

ні, народні, політичні і економічні справи руського народу в Галичині, іменню же про справи руських селян і міщан на основах католицьких» [20, с. 493]. Статут Католицького союзу намісництво затвердило 2 грудня 1896 р. Головою обрали крилошанина о. Івана Чапельського. У «Споминах» О. Барвінського повністю наводиться статут партії, згідно з яким КРНС мав: «1) розбуджувати і підтримувати свідомість народну, ширити пізнане і почуте прав горожанських, почувати про горожанські права взагалі як і про законні способи оборони в случаях нарушеня або перепони в свободнім виконуваню сих прав; 2) ширити почуте справедли-вості, взаємної помочи і потреби стоваришень яко найваж-нійших способів до піднесеня добробуту і усуненя визиску; 3) дбати о зменшене публичних тягарів; 4) дбати о переве-дене в законодавстві справедливого розкладу податків і тягарів публичних; 5) дбати о улещене набування, побільшування, упорядкованя і взагалі піднесеня селянських і міщанських господарств, ремесла і промислу» [11, с. 57]. Досягти цього планувалося підвищенням освітнього рівня суспільства, його правової свідомості, проведенням віч і зборів щодо поточних політичних і економічних питань. Окремим параграфом у статуті йшлося про створення і поширення часопису [11, с. 57]. Пресовим органом КРНС став часопис «Руслан».

В основі пропонованої С. Сембратовичем концепції співвідношення релігії, політики і національності лежало переконання, що українська нація повинна формуватися не як етнічна спільнота, а як спільнота конфесійна, греко-католицька [6, с. 113], що за умов збігу етнічної та релігійної ідентифікації було фактичним визнанням потреби в окремому розвитку української спільноти Галичини. Другий співзасновник союзу, Олександр Барвінський, відомий політик, прихильник поміркованої тактики, поєднав погляди С. Сембратовича з ідеєю соборної української нації та концепцією «органічної праці», основу якої становила орієнтація на західноєвропейські цивілізаційні зразки: сім'я, церква, раціоналізм, підприємливість, приватна власність, національна солідарність, тобто традиційні для консервативної ідеології постулати. Головними принципами ідеології О. Барвінського були засади реальних дій, праці для добра народу, відповідальність за свої дії, християнська солідарність громадян [2].

Аналізуючи суспільну діяльність галицько-української християнсько-консервативної течії кінця XIX – початку XX ст., особливо у сферах економіки, освіти, можна простежити її подібність із християнсько-соціальними та християнсько-демократичними партіями Західної Європи. 90-ті роки XIX ст. стали часом утвердження християнсько-демократичної доктрини.

Орган течії «Руслан» неодноразово звертався до практичних статей лідерів австрійської християнсько-соціальної партії. Українська християнсько-консервативна течія в Галичині на межі XIX – XX ст. та її організації були спрямовані на будівництво українських суспільних відносин на християнських засадах [25].

Саме група О. Барвінського залишилася єдиною, яка намагалася максимально наголошувати на лояльності української сторони до Відня. На межі 1880–1890-х рр. О. Барвінський сформував українську концепцію «органічної праці». Вона передбачала одночасний розвиток економічної, культурної та політичної сфер, формування національно й громадянсько свідомого українського суспільства, спрможного використати право на політичну самостійність за сприятливих зовнішньополітичних умов. Прихильники концепції вважали, що українське суспільство потребувало різносторонніх реформ, а не революційно-радикальної пропаганди, націленої на руйнацію суспільного устрою [1].

У реалізації програми «органічної праці» особлива роль відводилася навіть найменшому елементу, який

би зміцнював національне життя – заснування шкіл, фінансування національних інституцій, отримання посад відданими національній справі людьми тощо. Концепція «органічної праці» не акцентувала уваги на стратегічних цілях українського руху – національній державності, які, однак, не втрачалися з поля зору [4, с. 57, 58]. Згідно із програмовими документами КРНС, політика повинна бути реальною і практичною, опертою на власні сили і наближена до народу. На передній план мала вийти сформована на християнських основах, конкретна, ясна, дієва, національна економічна, культурно-просвітницька і політична програма дій українців, на базі якої мало відбутися поєднання всіх національних сил на користь народу і на зміцнення держави [18].

Основні правові ідеї О. Барвінського і його соратників можна охарактеризувати так:

– використовувати всі можливі легальні методи, відстоювати національно-політичні, соціально-економічні і духовно-культурні інтереси народу, налагоджувати нормальні умови для його повноцінного розвитку, аж до створення окремої автономної національно-територіальної одиниці в межах імперії;

– вірнопідданість Габсбургському цісарському дому, лояльність до австрійського уряду, а також захист інтересів держави як гаранта розвитку націй, які входять до її складу [7].

Переpletення інтересів народу і держави добре виражено в праці О. Барвінського «Значінє українсько-руського народу для Австро-Угорщини»: «Пособлюванє народному і культурному розвитку руского народу в Австрії, є не лише з засади рівноправности конечне, але також зі становища державного розуму». Далі він вказує, що «кожда держава, котра хоче придбати для своєї могутости так потрібну прихильність своїх народів, повинна упорядкувати відносини і змаганя тих народів в повнім їх задоволеню; бо в противнім случаю прихильність тих народностей зверне ся в ту сторону, де они відчують свободнійше жите» [3]. Отже, національне рівноправ'я, а також всебічний розвиток народу в межах держави стали пріоритетами течії [12, с. 161].

1867 р. австрійський рейхсрат (парламент) ухвалив нову конституцію, яка перетворила Австрійську імперію на Австро-Угорську монархію та діяла до розвалу останньої в жовтні 1918 р. Конституція не розв'язала проблеми реорганізації форми австрійської держави, але вона надала всім народам в імперії можливості для боротьби за владу в державі. Принцип національної рівноправности став тією основою, на якій також розвивалося національне життя півавстрійської України. Законом про загальні права населення та постановою центрального уряду від 21 грудня 1867 р. (ст. 19) було визнано рівноправність усіх народів імперії, право кожного народу зберігати і плекати свої мову, звичаї, традиції, релігію. Засвідчувалося визнання державою рівноправности всіх крайових мов у школі, державних установах і громадському житті.

КРНС відстоював необхідність дотримання конституції Австро-Угорщини, гарантованих нею національних прав і закликав виборців підтримати тільки тих українців, які визнають свою національність і признають себе католиками [23, арк. 23].

Саме на захисті цих прав, передбачених австрійським законодавством, зосередилися представники консервативної ідеології. Ставши послами віденського парламенту в 1897 р., О. Барвінський і його прихильники стали співзасновниками посольського клубу «Слов'янський християнсько-народний союз» (далі – СХНС) у Державній раді каденції 1897–1900 рр., до якого також увійшли хорватські, словенські, українські та сербські послы [24, арк. 67–68]. Основою програми СХНС стало архієрейське послання католицького єпископату Австро-Угорщини напередодні

виборів до Віденського парламенту. В основі цього послання архієреїв – низка вимог до виборців, а також програма необхідних реформ у державі. Єпископи закликали до національного рівноправ'я і взаємної поваги між народами монархії. Програма СХНС так окреслювала свої завдання: «Змагати до уладження публичного життя в релігійнім, культурнім, соціальнім і економічнім взгляді на позитивно-християнській основі і буде відстоювати з всякою рішучістю за безусловно рівноправністю славянських народів на основі національних прав і християнської справедливости, як і за повну свободу Церкви». Діяльність консервативної течії в австрійському парламенті зосереджувалася на вирішенні економічних питань. На зборах обрано трьох співголів СХНС – О. Барвінського, К. Булата, І. Шуштершича. Виступаючи на зборах, А. Вахянин зазначав, що СХНС має стати першим кроком до перетворення монархії Габсбургів на слов'янську федерацію [9, с. 170], таким чином не відкидаючи і питання зміни правового статусу українських земель.

Реалізувати свої національні та соціально-економічні програмні засади представники СХНС намагалися шляхом активної участі в консервативній парламентській більшості, яка сформувалася після виборів 1897 р. Зокрема, фракція наполягала на запровадженні національної рівноправности в суспільному житті, школі та владі, зменшенні видатків на владні інституції, підтримці селянства. 16 грудня 1899 р. СХНС вніс до парламенту законопроект про народности, що передбачав вирішення проблеми національної рівноправности в монархії [5], але і це не дало результату. Головними засадами нового об'єднання були вірність монархії та християнські засади, а основною метою – захист національних і релігійних прав та інтересів репрезентованих народів [9, с. 170, 172–173].

Парламентську діяльність О. Барвінський розглядав як важливий засіб реалізації програми «органічної праці». Він відстоював курс на неухильне піднесення авторитету українських депутатів серед власного суспільства, прищеплення йому поваги до законно обраної влади [4, с. 58]. У вищезгаданій праці О. Барвінський пише: «Наша монархія повинна отже свої внутрішні відносини так уложити, щоби словянські народности в ній так могли жити, як у своїй власній хаті» [3].

Відміним від інших політичних сил було ставлення групи на чолі з О. Барвінським до питання української національної автономії. 1897 р. пресовий орган КРНС «Руслан» передрукував статтю о. С. Качали від 1870 р., в якій він доводив, що поділ Галичини не принесе одразу бажаного результату, оскільки влада й надалі залишиться в руках поляків, поки українці не сформують своєї, здатної керувати краєм, еліти. А це може статися лише внаслідок загальної національно-політичної просвіти народу [21, с. 8].

Цієї думки християнські консерватори дотримувалися до початку ХХ ст., коли в «Руслані» з'являються статті, в яких висувається ідея створення національних громад у Східній Галичині, самоуправних у деяких питаннях, наприклад, шкільництві. Далі формується пропозиція вирішення крайових національних конфліктів через передання крайовими властями національним радам права вирішувати деякі справи.

Важливим напрямом діяльності представників християнсько-консервативної течії стала підтримка українського селянина в умовах малоземельности. Насамперед вони намагалися заблокувати законопроекти, невідповідні для українських селян. Українські послы в сеймі скасували проект закону про селянський майорат. Цей проект ніби мав захистити малоземельні господарства від розділу між нащадками, але він не передбачав захист тих нащадків, які залишалися без наділу, чим творив соціально загрозливу

ситуацію, викликав наплив у міста нового сільського пролетаріату без професійної освіти. Тому християнські консерватисти вимагали, щоб спочатку були створені нові робочі місця в сільській місцевості, проведено індустріалізацію краю, а вже тоді можна було ухвалювати закони про неподільність дрібних селянських господарств. Також порушувалося питання про створення мережі професійних шкіл [10, с. 92]. Для кращого розуміння правової ідеології напрому можемо звернути увагу на проекти, які в сеймі висували представники течії.

На початку 1901 р. християнські консерватори звернулися до крайових властей із пропозицією підтримки східногалицьких селян, щоб віддати їм у користування пустуючі землі. Було запропоновано створити при сеймі спеціальну комісію, яка мала б проводити парцеляцію з максимальним урахуванням інтересів місцевих селян [17, с. 2]. 17 лютого 1901 р. у Відні О. Барвінський порушив це питання на зустрічі із цісарем Францом-Йосифом. Також українські послани із християнсько-консервативного табору неодноразово ставили на порядок денний сейму справу із заборгованістю селянських господарств, яка тягнулася ще із часів скасування панщини. О. Барвінський запропонував уряду викупити селянські борги в землевласників, а кошти для цього він радив отримати від податків із пропінатії (монополне право на виробництво та продаж горілки), які надходили із країв до державного скарбу. Проте спочатку необхідно було визначити ті господарства, які ще можуть вийти із кризи і які варто викупити, та в яких заборгованість вже досягла їх собівартості і котрі фактично зруйновані [22].

Акцент саме на вирішенні економічних проблем був пов'язаний із тим, що характер, темп розвитку економіки В. Барвінський розглядав у зв'язку з рівнем демократії, участі мас у політичному процесі Галичини.

Формально Католицький русько-народний союз проіснував до 1901 р., однак реально його діяльність була зорвана одразу після парламентських виборів 1897 р. [4, с. 60]. Його політична діяльність мала позитивні сторони, але не була сприйнята серед загалу українського населення Галичини.

На початку ХХ ст. О. Барвінський спробував надати християнсько-суспільній течії нової організаційної форми. Наслідком стало утворення 1901 р. політичного товариства «Руська громада», головою якого був обраний О. Барвінський. Однак нове об'єднання не дістало підтримки в громадськості, а саме товариство було нездатним конкурувати з Націонал-демократичною партією.

Напередодні парламентських виборів 1911 р. О. Барвінський вирішив створити нове політичне об'єднання, статут якого укладався за зразком статуту австрійської Християнсько-суспільної партії. 10 червня 1911 р. члени-засновники Християнсько-суспільного союзу (далі – ХСС) підписали проект його статуту. На установчих зборах 29 червня 1911 р. О. Барвінський був обраний головою Союзу. Ідеологія організації ґрунтувалася на тезі про те, що вихід із «морального занепаду» народу потрібно шукати на шляху поєднання базових християнських і національних цінностей, а завдання політичної сили – дбати про розвиток усіх сфер життя народу на ґрунті австрійської державності [4, с. 63]. Лідери ХСС, насамперед О. Барвінський, вважали, що державницькі інтереси українців Галичини потрібно розглядати крізь призму австрійської державності. На відміну від інших тогочасних українських партій, ХСС не включав до своїх програмних засад тези щодо будівництва в майбутньому незалежної української держави, наголосивши на необхідності становлення національної свідомості й економічного зміцнення народу, щоб відігравати вагомий роль між Австрією та Росією [13, с. 57–58]. Основ-

ні програмні засади новоствореної партії були опубліковані на сторінках періодичного видання ХСС – часопису «Руслан», де зазначалося, що партія визнає лише легальні, парламентські методи боротьби за національно-культурні та громадянські права в державі, вимагає реформ у всіх сферах життя суспільства й буде «добиватися повної рівноправності українців з усіма народами Австрійської держави на всіх полях прилюдного і державного життя» [16, с. 2].

Реальна діяльність ХСС зводилася до партійної полеміки з УНДП. Як і попередні організаційні утворення християнсько-суспільного напрямку, ХСС залишився партією однієї особи – О. Барвінського. 26 грудня 1911 р. на других довірочних зборах ухвалено низку резолюцій, що свідчили про основні напрями діяльності партії: захист прав українського народу в Галичині, необхідність проведення виборчої реформи галицького сейму на засадах рівноправності й одномандатності, протест проти діяльності москвофілів, якомога швидше відкриття українського університету у Львові, модернізація крайового освітнього законодавства, заснування достатньої кількості українських шкіл і гімназій, підвищення рівня життя вчителів і молодшого духовенства. ХСС проголошував себе консервативною партією, а консерватизм розумівся як збереження того давнього для народу, що було корисним, насамперед церкви та її морально-духовних устоїв. У політичній сфері ХСС вважав корисною підтримку нормальних взаємин із поміркованими польськими політиками та досягнення рівноправності з іншими українськими політичними партіями, щоб спільно активізувати суспільну діяльність і боротися за належні права для українців. Представники ХСС вважали галичан частиною великого українського народу. Єдину різницю між галичанами та наддніпрянцями вони бачили в конфесійності. Оскільки ГКЦ зберегла національну ідентичність, а православна церква в Росії була інструментом русифікації, ХСС пропонував перехід усіх українців у греко-католицизм. Під час Першої світової війни ХСС фактично припинив діяльність, а активізувався 1918 р., підтримавши українські національно-визвольні змагання [13, с. 58–59].

Критику створення КРНС і ХСС «Діло» обґрунтовувало співвідношенням понять «віра» і «народ». На його думку, партійні ідеологи на перше місце поставили віру, що по суті стало підтримкою ворожої ідеології, яка прагнула представляти українців не як окремих народ, а як «окремих обряд». Опосередковано таке бачення підтвердила публікація в часописі «Słowo polskie», де висловлювалися сподівання, що нова українська політична інституція буде співпрацювати з поляками для підтримання «спільних національних інтересів». Отже, християнсько-консервативна течія не тільки не мала значної підтримки галицько-українських політичних діячів, а й зазнала критики як угодова, пропольська, зрадницька. Найбільшим ударом по амбіціях лідерів масових УНДП і РУРП було те, що невелика група на чолі з О. Барвінським своєю діяльністю, методами «органічної праці» досягала більшого результату, ніж вони своєю «грою в опозицію». Опоненти називали ці здобутки дріб'язковими [14].

Висновки. Отже, кінець XIX ст. став періодом організаційного оформлення засадничих положень консервативної правової ідеології. Програми консервативних партій Галичини сформовані в межах загальноєвропейських ідей і значною мірою запозичали їхні положення. Їхньою головною особливістю було прагнення поєднання ідеї «органічної праці», традиційних для консерватизму постулатів і цінностей з національною ідеєю. Рух був орієнтований на захист інтересів і прав селян шляхом поступового розвитку громадянської та національної свідомості. Правова ідеологія консервативної течії українського руху не набула ши-

рокої популярності в Галичині, що обумовлювалося традиційними для цього напрямку постулатами лояльності до чинної правової системи, легальності, зосередженості на соціально-економічних і культурних питаннях. За умов модернізаційних процесів, що були притаманні кінцю XIX – початку XX ст., вона не відображала потреби суспільства.

Список використаної літератури:

1. Агітація чи реальна робота? Руслан. 3 липня 1897.
2. Антошевський Т. Олександр Барвінський – засновник першої християнсько-демократичної партії України. URL: http://sd.net.ua/2009/07/06/stornki_stor_oleksandr_barvnskijj.html
3. Барвінський О. Значінє українсько-руського народу для Австро-Угорщини: переклад розвідки “Österreichische Rundschau”. 1 травня 1912 р. Перепечатка з часопису «Руслан». Львів, 1912.
4. Західно-Українська Народна Республіка, 1918–1923 рр.: уряди, постаті / упорядники: Микола Литвин, Іван Патер, Ігор Соляр. Львів: Інститут українознавства імені І. Крип’якевича НАН України, 2009. 348 с.
5. Значущі події. 1899. Ч. 275. 8 (20) грудня.
6. Іван Франко у спогадах сучасників. Львів, 1956. С. 113.
7. Ідеологічні засади християнсько-консервативної течії в Галичині кінця XIX – початку XX ст. URL: <http://sd.net.ua/2017/03/25/deologchn-zasadi-hristiyansko-konservativnoyi-techyi-v-galichin-kncyu-xix-pochatku-xx-st.html>
8. Клерикалізм чи християнська демократія? Арка. 13 квітня 2005.
9. Кліш А., Лехнюк Р. Співпраця слов’янських депутатів християнсько-суспільного напрямку в австрійській Державній раді наприкінці XIX – на початку XX ст. (за українськими джерелами). Проблеми слов’янознавства. 2016. Вип. 65. С. 167–177.
10. Кліш А. Економічні та освітні аспекти діяльності християнсько-консервативного руху в Східній Галичині наприкінці XIX – на початку XX ст. Наукові записки. Серія «Історичне релігієзнавство». 2011. Вип. 4. С. 88–98.
11. Кліш А. Заснування Католицького русько-народного союзу в «Споминах з мого життя» Олександра Барвінського. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія «Історія». 2016. Вип. 2 (3). С. 56–59.
12. Кліш А. Реалізація О. Барвінським ідей українського суспільно-християнського руху наприкінці XIX – на початку XX ст. Українознавчий альманах. 2015. Вип. 18. С. 160–164.
13. Кліш А. Християнсько-суспільний союз: інституалізація та діяльність. Етнічна історія народів Європи. 2015. Вип. 47. С. 55–62.
14. Курилишин К. Галичина 1895–1899 рр. – очима «Діла». URL: <https://zbruc.eu/node/67383>
15. Наша теперішня діяльність чи бездіяльність? Руслан. 29 квітня 1897.
16. Основи, задачі і змагання «Християнсько-суспільного сторонництва». Руслан. 23 лют. (7 берез.) 1912. С. 1–2.
17. Парцеляція. Руслан. 12 лютого 1901.
18. По вічу. Руслан. 6 листопада 1897.
19. Сохацький Б. Ідеї національного відродження у публіцистиці О. Барвінського. Вісник Львівського університету. Серія журналістики. 2004. Вип. 25. С. 274–285.
20. Статут політичного товариства під назвою «Католицький русько-народний союз». Правда. 1896. Ч. 41. С. 493–495.
21. Християнський консерватизм. Національно-політичні постулати: ч. 2. URL: <http://sd.net.ua/2017/03/25/hristiyanskiy-konservativizm-naconalno-politichn-postulati-chastina-2.html>
22. Християнський консерватизм. Соціально-економічні постулати: ч. 3. URL: <http://sd.net.ua/2017/03/30/hristiyanskiy-konservativizm-socjalno-ekonomchn-postulati-ch-3.html>
23. Центральний державний історичний архів України. м. Львів. Ф. 382. Оп. 1. Спр. 26. Арк. 23.
24. Центральний державний історичний архів України. м. Львів. Ф. 818. Оп. 1. Спр. 10. Арк. 67–68.
25. Kubasik A. Arcybiskupa Andrzeja Szepetyckiego wizja ukraickiego narodu, państwa i Cerkwi.– Lwów –Kraków, 1999.

ДОВІДКА ПРО АВТОРА

Довганич Василь Антонович – аспірант кафедри теорії та історії держави і права Університету Короля Данила

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Dovhanych Vasyl Antonovych – Postgraduate Student at the Department of Theory and History of State and Law of King Danilo University

lm.ilyn@gmail.com